

2. Парнікоза І. Польські сліди Києва. Частина 3: під царським скіпетром [Електронний ресурс]/ І. Парнікоза–2013. – Режим доступу: <http://h.ua/story/378168/>
3. Русский биографический словарь в 25 т. – Спб.: Типография Императорской Академии Наук, 1913. – Т. 16:Рейтерн-Рольцберг. – 435 с.
4. Кузема О. Л. Чисельність і етносоціальний склад населення міст і містечок Правобережної України наприкінці XVIII – в першій половині XIX ст. [Електронний ресурс] / О. Л. Кузема – Режим доступу: <http://vuzlib.com/content/view/1949/52/>
5. Булкина И. Политика Николая I в Юго-Западном крае и учреждение университета Св. Владимира / И. Булкина // Киевская политика Николая I. – С. 360-378. – Режим доступу: http://www.ruthenia.ru/Trudy_VII/Bulkina.pdf
6. Полное собрание законов Российской империи – 2-е собр. в 55 т – Спб.: Типография II отделения Его Императорского Величества канцелярии, – Т. 8. – 1833 г. – с. 832
7. Шостак І. Професорсько-викладацький склад Університету св. Володимира у 1834-1839 роках (національний аспект) / І. Шостак // Записки Наукового товариства студентів та аспірантів ім. О.Оглоблина. – 2006. – №3. – С.67-79
8. Гудь Б. Українсько-польські конфлікти новітньої доби: етносоціальний аспект / Б. Гудь. – Х.: Акта, 2011. – 470 с.
9. Лісевич І. Т. У затінку двоглавого орла (польська національна меншина на Наддніпрянській Україні в другій половині XIX ст. – на початку XX ст.) / І. Т. Лісевич. – К.:Інституту історії України АН України, 1993. – 87 с.
10. Парнікоза І. Польські сліди Києва. Частина 4: на зламі століть / І. Парнікоза – 2013. – Режим доступу: <http://h.ua/story/378277/>

Ярослав Оленич

Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка

Іван Вагилевич як славіст

Сучасні дослідники високо оцінили науковий доробок І. Вагилевича у галузі етнографії, краєзнавства, історії, літератури. Однак, внесок галицького ученого в розвиток славістики ще не був предметом окремого дослідження. Деякі аспекти слов'янознавчих студій галицького історика досліджував Г. Дем'ян[1], Г. Гербільський [2], І. Куций [3]. Мета дослідження – визначити основну проблематику славістичних студій І. Вагилевича. Серед завдань, які ставимо перед собою, виділяємо такі: з'ясувати мотиви, які спонукали історика до вивчення історії слов'янських народів; окреслити зміст його

славістичної спадщини; дати ціннісну оцінку діяльності науковця в контексті слов'янознавства; узагальнити внесок І. Вагилевича в українську славістику.

На нашу думку, славістична спадщина галицького ученого комплексно охоплює такі проблеми: 1. Наукова співпраця з провідними європейськими та російськими славістами. 2. Етногенез слов'ян та давня історія слов'янських народів. 3. Історія слов'ян в період Середніх віків та Нового часу.

Науковий інтерес І. Вагилевича до історії слов'янських народів був не випадковий і визначався рядом чинників. Основними факторами, які визначали славістичну діяльність ученого були: національно-культурне відродження слов'ян, пошук національної ідентичності. Непересічну роль відіграли риси характеру галицького ученого, прагнення до знань, допитливість, працелюбність, знання з історії, філології та літератури. Славістичні погляди І. Вагилевича значною мірою сформувався під впливом наукової співпраці з провідними істориками-славістами. Так, галицький учений підтримував тісні стосунки з П. Шафариком, К. Запом, В. Ганкою, В. Ягичем, Я. Коларом, М. Погодіним, І. Срезневським, М. Максимовичем.

З'ясовуючи проблему слов'янського етногенезу, І. Вагилевич слушно зауважував: “треба визнати, що навіть сама первісна проблема, тобто початки слов'ян, не є досі розв'язаною” [4, арк. 1]. Необхідно зазначити, що дослідник певний час праатьківщину слов'яни локалізував в Індії [5, с. 151]. Згодом їх предків науковець вбачав у придунайських фрако-ілірійських племенах, що переселялися на північ від Карпат протягом чотирьох століть, починаючи від часів від римського імператора Траяна (98–117) [3, с. 83]. І. Вагилевич стверджував, що слов'яни були підкорені готами, а початки їх історії на території Скіфії датував 350 р. У 376 р. слов'яни ввійшли до складу держави гунів і з ними захопили Дакію [4, арк. 240].

На підтвердження власної концепції етногенезу слов'ян І. Вагилевич подав 37 спільних, згідно його міркувань, етнографічних ознак слов'ян і фрако-ілірійців [4, арк. 178]. Погоджуємося з І. Куцим в тому, що І. Вагилевич у більшості своїх тверджень стосовно теорії фрако-ілірійського походження слов'ян поділяв думки відомого польського ученого А. Бельовського [3, с. 83]. Науковець детально аналізує, доповнює та уточнює історіографічну і джерелознавчу частини праці польського історика.

Варто зазначити, що концепція етногенезу слов'ян І. Вагилевича не мала значного впливу на розвиток галицької славістичної думки, оскільки наукове дослідження історика “Вивід початків слов'ян від фрако-ілірійців” так і не було опубліковане в повному обсязі. Підкреслимо, що в сучасній історіографії праатьківщину слов'ян прийнято локалізувати у Центрально-Східній Європі.

У славістичній спадщині науковця знаходимо досить цікаву інтерпретацію назви “слов'яни”. І. Вагилевич погоджувався з П. Шафариком, який виводив її від “слови”, що означало, за його переконанням, острів між болотами чи гористий край. Український учений подав на підтвердження цього

твердження цілу низку топонімів з Польщі та України. Подібно галицький історик доповнював і А. Бельовського [1, с. 59].

І. Вагилевич в своїх розвідках і екскурсах спробував вирішити окремі проблемні питання тодішнього слов'язознавства.

Чільне місце у науково-історичній спадщині І. Вагилевича займала історія Польщі. Досліджуючи історію Польщі та збираючи матеріали для своїх досліджень, присвячених проблемам розвитку її народу, І. Вагилевич детально проаналізував західноєвропейські, візантійські і давньоруські джерела. Численні витяги з них під загальною назвою “Виписки з руських літописів до польської і литовської історії” до нашого часу зберігаються в рукописному вигляді.

Посилаючись на свідчення “Повісті временних літ”, І. Вагилевич доповнював міркування польського історика про давність назви “ляхи”. Він стверджував, що литовське слово “ленке” є його буквальним наслідуванням. Однак заперечував припущення А. Бельовського про те, що назва “лях” пішла від імені Лешка. І. Вагилевич наголошував, що лехи представляли окремий суспільний стан. Виводив із цього слова термін “шляхтич” (ніби з ляхів) в розумінні землевласника в Польщі. Інші уточнення і доповнення свідчать про глибоке знання галицьким славістом історичних джерел і літератури. Вони стосуються згадок про перших польських правителів, місць і часу їх діяльності, відносин з Чехією, Моравією, Руссю, Угорщиною та Німецькою імперією [1, с. 59].

Спробу з'ясувати етногенез польського народу І. Вагилевич зробив у розглянутій вище праці “Виведення початків слов'ян від фракко-іллрійців” Із цих народностей, що, за його переконанням, “знайшли притулок у сарматів над Дніпром і лігів над Віслою, поступово розвинулись слов'янські племена, які поруч з іншими кладуть початок поляків” [1, с. 59].

Виняткову вартість у І. Вагилевичевій спадщині з порушеного питання має його дослідження “Історія польського народу від 1058 до 1090 року” яке він завершив у 1861 р. За змістом наукова праця доповнює попередні дослідження і є результатом тривалого вивчення джерел та літератури. Розвідка дослідника присвячена уточненню імені найранішого історично достовірного польського князя Мечислава (960–992) і трьох інших його родичів з династії П'ястів. Згідно міркувань І. Вагилевича польські й зарубіжні джерела не називають його Мечиславом, а тільки Местком, Месхом, Мсском, Місіком, Місаком і Місунгом. На думку історика, це ім'я походить від давньослов'янського “месть” і його подібно відновній в такій формі, яку вжив ще Галл, тобто Местко [1, с. 60]. Зауважимо, що ім'я першого короля Польщі сьогодні вживається у формі Мешко.

Іван Вагилевич досліджував воєнні конфлікти та дипломатичні стосунки Польщі із Священною Римською імперією, Київською Руссю, Угорщиною і Чехією. Помітну увагу приділено також боротьбі за включення до складу Польської держави прибалтійських народів, виступам слов'ян проти загарбницьких дій німецьких завойовників тощо. Помітний науковий інтерес

І. Вагилевича до історії чеського і словацького народів. Концептуальні положення та наукові висновки славіст виклав в розвідці “Історія чехів” [6, арк. 30]. І. Вагилевич стверджував, що слов’яни зайняли Богемію між 451 і 495 рр. В поле зору науковця потрапили видатні історичні постаті Чехії і Польщі. Історик зауважував, що Моравська держава існувала на обох схилах Карпат від 769 р. до 907 рр., а в часи правління Святополка (871 – 894), якого називає Великим, успішно вела боротьбу проти німців [1, с. 62]. Варто зазначити, що галицький історик правильно визначив межі Великоморавської держави в період її найбільшого територіального поширення, однак утворення слов’янської держави в сучасній історичній науці датується IX ст., а не VIII ст., як переконував І. Вагилевич.

В монографії “Виведення початків слов’ян від фракко-іллїрійців”, І. Вагилевич не оминув увагою історію давніх чехів. Чільне місце в дослідженні дослідник відвів історії держави Само, відносинам і боротьбі західних слов’ян, зокрема й чехів із франками [4, арк. 267–280].

Підкреслимо, що історія Польщі і Чехії в інтерпретації І. Вагилевича базується на детальному аналізі писемних історичних джерел. В окремих випадках історик спростовував гіпотези, намагався пояснити проблемні та дискусійні питання з історії двох слов’янських держав. Проте, дослідник некритично віднісся до так званих давньочеських писемних пам’яток – Краледвірського та Зеленогірського рукописів і часто використовував інформацію з зазначених манускриптів для власної концептуальної теорії. Зауважимо, що в галицькій історичній думці автентичність Краледвірського та Зеленогірського рукописів спростував А. Петрушевич [7, с. 319].

В дослідженні “Історія польського народу від 1058 до 1090 року”, де поруч із викладом основного матеріалу, І. Вагилевич висвітлює стосунки чехів і словаків з Німецькою імперією, Польщею, Угорщиною і Київською Руссю. Феодальні війни, генеалогічні зв’язки провідних династій, дипломатична боротьба, суперництво між Чехією і Польщею за Сілезію, похід і невдача польських військ на чолі з Болеславом у 1060 р. при спробі здобути фортецю Градець, їх поразка під час відступу, участь чеських і словацьких воїнів у посяганнях претендентів на угорський престол, передумови й похід польського короля Болеслава з військами до Чехії в 1062 р. і укладення миру в Клодзку, сутички того ж Болеслава з Братиславом у 1069 р., іменування Братислава королем Чехії й Польщі, захоплення Словаччини Угорщиною – далеко не всі порушені дослідником питання в цій праці. І. Вагилевич відверто критикує Братислава за його прислужництво перед німецьким імператором Генріхом IV, надмірну прихильність до всього німецького і байдужість до співвітчизників з егоїстично-корисливих мотивів [1, с. 69].

Потрібно відзначити, що славістична спадщина І. Вагилевича охоплює історію цілого ряду слов’янських народів. Так, в рукописному варіанті збереглися такі праці історика: “Історія північних сербів” (454–1462); “Історія велетів” (150–1180); “Історія бодричів” (180–1416); “Історія острова Рани” (43–1404); хронологія помор’ян (без авторської назви) за 569–1278 рр.;

“Історія хорутанів” (671–894); “Історія хорватів” (634–1699); “Історія сербів” (635–1811); “Історія Республіки Дубровник” (680–1763) та “Історія болгарів” (521–1595).

Отже, І Вагилевич був прихильником концепції фрако-іллїрійського походження слов'ян. На підтвердження власної думки славїст використовував західноєвропейські, візантійські, руські писемні джерела. Міркування історика виявилися помилковими, однак відповідали рівню розвитку тогочасної славїстики. Науковець наголошував, що слов'яни є автохтонним населенням Європи і займають рівноправне становище серед народів світу.

Славїстична спадщина галицького славїста охоплює історію багатьох слов'янських країн і є невід'ємною частиною української наукової думки ХІХ ст.

Список використаних джерел та літератури

1. Дем'ян Г. Іван Вагилевич – історик і народознавець / Григорій Дем'ян. – К.: Наук. думка, 1993. – 152 с.
2. Гербільський Г. Розвиток прогресивних ідей в Галичині у першій половині ХІХ ст. (до 1848 р.) / Григорій Гербільський. – Видавництво Львівського університету, 1964. – 253 с.
3. Куций І. Українська науково-історична думка Галичини (1830 – 1894): рецепція національної історії / Іван Куций. – Тернопіль: Джура, 2006. – 220 с.
4. Wagilewich. J. Wywód początków słowian od trakowskich: Z powodu “Wstępu krytycznego do dziejów Polski” Przez Augusta Bielowskiego. – Львівська наукова бібліотека імені В. Стефаника НАН України. Відділ рукописів (далі – ЛНБ ВР), ф. 19, спр. 24, арк. 1 – 286.
5. Свенцицький І. Матеріали по історії Карпатської Русі. Сношення Карпатської Русі съ Россією въ I-ую половину ХІХ-ого века / І. Свенцицький. – Львов: Издание Галицко-русской Матицы, 1906. – 212 с.
6. Wagilewich. J. Dziele Czechów. – ЛНБ ВР ф. 19, спр. 42, арк. 1 – 86.
7. Оленич Я. Давньочеські писемні пам'ятки у славїстичній спадщині Антона Петрушевича / Ярослав Оленич // Україна–Європа–Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини / Гол. ред. Л. М. Алексієвець. – Вип. 11. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2013. – С. 314 – 319.

Назар Олещук

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

**Сучасна польська історіографія
радянсько-польських відносин 1930-х рр.**